
การพัฒนารูปแบบการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองเพื่อ
พัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณเชิงพุทธ ในนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3

The Development of Construction by Yonisomanasikāra
in Case of The Students of Muttayom 3

เยาวลักษณ์ อินตะ

วิโรจน์ วิชัย, วีระ สิริเสรีภาพ

Yaowaluck Inta

Viroth Vichai, Weera Sirisereepaph

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkomrajavidyalaya University.Chiang Mai Campus

Corresponding Author E-mail:kyao88@hotmail.com

พีรญา ชื่นวงศ์

Peeraya Chuenwong

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Chiang Rai Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพหน่วยการเรียนรู้เรื่องสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเองด้วยแนวคิดพุทธวิธีกับตะวันตก 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนา ส 33102 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง 3) เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนา หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดาราวิทยาลัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 35 คน ได้มาจากวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ทดลองคือ หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิด

เพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็น

1. ผลการหาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง พบว่า มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 92.47/90.36 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 x

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .00

3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นที่มีต่อการเรียน เรื่อง พุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเองรวมอยู่ที่ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{x}$ มีค่าเท่ากับ 4.55) ในเรื่องการใช้เหตุการณ์ข่าวปัจจุบัน ทำให้เกิดการคิดอย่างมีวิจรรณญาณและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตและสังคมได้

คำสำคัญ: การพัฒนา; โยนิโสมนสิการ

Abstract

The Research objective of the study were : 1) In order to create and find an effective unit of learning on Buddhism, the method of teaching to develop one's self 2) to compare the learning achievement before and after learning by teaching the Buddhist method of integration in the Buddhist course Mathayoms 3 3) to study the opinions of experimental group students on the teaching and learning of Buddhism, the learning unit about the Buddhist method of teaching, to develop one's self of Mathayom 3 students in Dara Academy.

It is the Practical Research The instruments used in the study of the experimental group included with a learning unit on the doctrine for life development, the Buddhist integrated lesson plans on the Doctrine for Life Development. The test to measure academic achievement by pretest – posttest. In addition, the questionnaires for collection their opinions.

The results revealed as follows: 1) The efficiency of the learning unit on the

Doctrine of Life Development based on the western concept and Buddhist method, it was found that efficiency of the learning unit has its effective at E1/E2, which equal to 92.47/ 90.36, which was higher than the defined criteria 80 / 80. 2) Regarding the compare student achievement taught by the integrated Buddhist method and traditional teaching method, The T- test showed its result that both groups have a different achievement statistically significant 0 .0 0 and 3) In case of the results of student's opinion, it showed that the experimental group has the most satisfaction towards the course entitled 'Buddhism' which taught by an integrated Buddhist teaching method, ($\bar{x}=4 .55$). the Buddhist integrated of learning activities have made students think rationally and carried the Buddhist Doctrines for solving in life and society.

Keywords: The Development; Yonisomanasikāra

บทนำ

คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ทรงเป็นนักการสอน สามารถอบรมสั่งสอน และประสบความสำเร็จในการสอนอย่างสูงสุด จนเป็นที่ยอมรับของปราชญ์ได้ถวาย คำว่า “พระบรมศาสดาหรือพระบรมครู” ซึ่งแปลว่า พระศาสดาผู้ยอดเยี่ยมหรือผู้เป็นยอดของครู ในภาษาบาลีก็มีบทพุทธคุณถวายพระเกียรติว่า “สตถา เทวมนุสฺसानํ” แปลว่า พระศาสดาของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย และมีคำเสริมพระพุทธคุณว่า “อนุตฺตโร ปุริสทมมสารถิ” แปลว่าเป็น สารถีฝึกคนได้ไม่มีใครยิ่งกว่า(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2549:1.) เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีกระบวนการฝึกตามหลักไตรสิกขา คือมิได้มีแค่การสอนแบบบรรยายเท่านั้น แต่ยังให้ได้ลงมือปฏิบัติ สืบค้น ให้เห็นถึงความจริงที่เกิดขึ้น ให้ผู้ที่นำกระบวนการคิดนี้ไปทดลองทำเห็นตามความเป็นจริงของธรรมชาติและสามารถนำไปใช้ได้ตลอดชีวิต

ซึ่งในสภาวะสังคมในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามนุษย์ต้องอยู่กับการเปลี่ยนแปลง และเรียนรู้ที่จะพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงนั้น อย่างเท่าทัน และสามารถจัดการปัญหาที่มาจากการเปลี่ยนแปลงนั้นให้เกิดสมดุลกับชีวิต เพราะไม่ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนไปเช่นไร เทคโนโลยีจะนำหน้าขนาดไหน แต่ความจริงที่พระพุทธองค์ทรงสอนนั้นยังทันสมัยอยู่เสมอ และเป็นความจริง ทรงสอนวิธีในการเรียนรู้ให้เกิดปัญญา ให้พ้นจากทุกข์ หรือปัญหาได้

การเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคนี้มีผลสำคัญที่ทำให้เกิดความสับสนทางความคิด ซึ่งมนุษย์จำต้องเผชิญกับสิ่งเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่รวดเร็ว และรุนแรง อันเป็นการขึ้นนำความคิดเฉพาะบุคคลจนกลายเป็นการขึ้นนำทางวัฒนธรรม และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของสังคม ในที่สุดสังคมจะมีสภาพไร้กฎเกณฑ์ ยากต่อการควบคุมผลกระทบ และการแก้ไขปัญหาที่จะตามมาในภายหลัง

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นอันตราย ต่อทุกสังคมในโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมที่ปราศจากภูมิคุ้มกันที่ดีเพียงพอ ซึ่งมักเป็นสังคมที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ที่คิดว่าดีกว่า หรือเป็นความเจริญก้าวหน้าในสังคม อันเกิดจากความต้องการความคาดหวังของผู้คนในสังคมนั้นๆ ตามอย่างสังคมที่เรียกตนเองว่าพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย เช่นเดียวกับการไหลของวัฒนธรรมตะวันตก และของชนชาติอื่นๆ ในประเทศไทยตลอดหลายปีที่ผ่านมา ด้วยการรับเอาค่านิยมใหม่ๆ มาโดยไม่ระมัดระวังโดยถูกสอดแทรกและแพร่ จากสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และอื่นๆ หรือแม้แต่ในโลกไซเบอร์ (Cyber worlds) แก่บุคคลโดยทั่วไปอย่างไม่เจาะจง ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อทัศนคติของคนไทยโดยเฉพาะต่อระบบคิดที่เป็นภัยร้ายแรงต่อสถาบันหลักและความมั่นคงของชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ดังนั้นการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถจัดระบบความคิดให้เท่าทัน ข้อมูลที่มนุษย์ได้รับมาอย่างหลากหลายนั้น เป็นเรื่องสำคัญมาก เพื่อให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาสาระนั้นได้ดียิ่งขึ้น เร็วขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเนื้อหาสาระหรือข้อมูลต่างๆ ที่ผู้เรียนต้องประมวลนั้นอยู่ในลักษณะ กระจายกระจัด และมีความซับซ้อน การสอนทักษะคิดเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนจัดลำดับข้อมูลนั้นให้เป็นระบบอยู่ในรูปแบบที่อธิบายให้เข้าใจและสามารถประมวลความรู้หรือจัดลำดับความรู้ดังกล่าวได้ในหลายครั้งสังเกตเห็นว่าผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ขึ้นในการประมวลผลตามทักษะกระบวนการคิด เนื่องจากการสร้างทักษะกระบวนการคิดซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมอยู่ในสมองจับต้องไม่ได้จำเป็นต้องมีกระบวนการนำให้คิด เพราะการมีรูปแบบของกระบวนการคิดที่ดีจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจและประมวลผลข้อมูลที่ตนได้มานั้น มาประมวลผลหาคำตอบถูกต้องได้นั่นเอง

แต่ในสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่นักเรียนได้พบนั้น ไม่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาให้เป็นไปตามแนวทางหลักสูตรการศึกษาที่ได้ให้ไว้ คือ เก่ง ดี มีสุข นั่นคือนักเรียนไม่สามารถแก้ปัญหา หรือวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการกระทำของตนเองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือการกระทำของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับตนว่าจะส่งผลอะไรกับตนเองเมื่อทำตามเขาเหล่านั้น สังเกตเห็นจากข่าวคดีต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเยาวชนในสามปีที่ผ่านมาพบว่า

คดี เยาวยามากขึ้นและรุนแรงมากขึ้นจากแค่ทำร้ายร่างกายเป็นการทำลายชีวิตผู้อื่นเพียงเพราะเขาไม่ได้รับการตอบสนองตามที่เขาต้องการจากสังคม

ในปัจจุบัน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังไม่ได้ฝึกให้นักเรียนคิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น อีกทั้งการสอนในปัจจุบันยังในการท่องจำเป็นหลักอยู่ ส่งผลให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลเท่าที่ควรจากดังจะเห็นได้จากผลการสอบ PISA การสอบ PISA คือ โครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) ริเริ่มโดยองค์การเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development หรือ OECD) (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) กระทรวงศึกษาธิการ, 2562: คำนำ)

วัตถุประสงค์ของ PISA เพื่อประเมินคุณภาพของระบบการศึกษาในการเตรียมความพร้อมให้ประชาชนมีศักยภาพหรือความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง โดย PISA เน้นการประเมินสมรรถนะของนักเรียนเกี่ยวกับการใช้ความรู้และทักษะในชีวิตจริงมากกว่าการเรียนรู้ตามหลักสูตรในโรงเรียน ปัจจุบันนี้มีประเทศจากทั่วโลกเข้าร่วมโครงการมากกว่า ประเทศ

ผลการประเมิน PISA 2018 พบว่า ด้านการอ่านของนักเรียนไทย (393 คะแนน) มีคะแนนลดลงจากผลการประเมินรอบที่ผ่านมา และมีคะแนนน้อยกว่าใน PISA 2015 ถึง 16 คะแนน การที่คะแนนมีแนวโน้มลดลงเป็นเพราะนักเรียนที่มีความสามารถด้านการอ่านไม่ถึงระดับ 2 มีจำนวนเพิ่มขึ้นถึง 10% ด้านคณิตศาสตร์ พบว่า คะแนนเฉลี่ยไม่เปลี่ยนแปลง (ตั้งแต่ PISA 2003 ถึง PISA 2018) ด้านวิทยาศาสตร์ก็ค่อนข้างคงที่ แต่ผลการประเมินใน PISA 2012 สูงกว่า PISA 2018 อย่างมีนัยสำคัญ แต่เมื่อวิเคราะห์แนวโน้มตั้งแต่ PISA 2006 ถึง PISA 2018 ยังถือว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง

แนวโน้มผลการประเมินของไทย ด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ (ที่มา:สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกระทรวงศึกษาธิการ)

เมื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของคะแนนตั้งแต่การประเมินรอบแรกจนถึงปัจจุบัน พบว่า ผลการประเมินด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของไทยไม่เปลี่ยนแปลง แต่ผลการประเมินด้านการอ่านมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง

เพื่อให้เรียนของเรานั้นมีสมรรถนะของนักเรียนวัยจบการศึกษาภาคบังคับของชาติเกี่ยวกับความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับอนาคต เราสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทักษะด้านการคิดในการดำรงชีวิตให้อยู่ในระบบระเบียบไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักใช้สิทธิและเสรีภาพของตนเองในทางที่ถูกต้อง ให้มาก ก็จะเป็นผลดีทั้งต่อตัวนักเรียนเองและมีผลต่อการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างรวดเร็วเพราะประเทศเกิดความสงบสุข

ดังนั้นการสอนกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณหรือการสอนให้ผู้เรียน “คิดเป็น” นับเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นมาก เนื่องจากกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้นนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ เพราะการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีลักษณะเป็นกระบวนการไม่ว่าจะเป็นการคิดในมิติใด ซึ่งกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการคิดขั้นสูง ต้องอาศัยทักษะการคิดพื้นฐานและทักษะการคิดขั้นกลางซึ่ง รศ.ดร.ทิตินา แวมมณีและคณะ ได้เขียนตำราเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ต้องมีการจัดการเรียนรู้ที่สนับสนุนกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ที่มีประโยชน์แก่ผู้สนใจโดยเฉพาะนักการศึกษาที่จะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน และท่านได้แสดงข้อคิดเห็นว่า “เป็นที่น่าแปลกใจ ไม่ค่อยเห็นปรากฏการณ์สอนคิดอย่างมีวิจารณญาณในห้องเรียน เหตุใดการสอนคิดอย่างมีวิจารณญาณหรือสอนให้

ผู้เรียนคิดเป็นจึงถูกละเลยสาเหตุหนึ่งผู้สอนไม่มีความเข้าใจเพียงพอ ในเรื่องการคิดการเรียนการสอนที่เสริมสร้างการคิด เนื่องจากกระบวนการคิดเป็นสิ่งที่เป็นามธรรม มีความซับซ้อนคลุมเครือมองไม่ชัดเจน การคิดเป็นทักษะไม่ใช่ พรสวรรค์ ดังนั้นย่อมสามารถพัฒนาได้ หากมีกระบวนการวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมแต่ประเด็นเกี่ยวกับการคิดและความคิด มักมีความเข้าใจคาดเคลื่อนในความหมายทางด้านภาษา ดังนั้นจึงควรทำความเข้าใจเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการคิด

ดังนั้นการรู้จักคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณให้เป็นระบบ เพื่อจะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพฤติกรรมความคิดของมนุษย์นั้น พุทธพจน์ที่ประกาศรับรองว่า “ธรรมที่เราแสดงแล้วเพื่อความรู้อย่าง เธอทั้งหลายพึงเรียน เสพ เจริญ ทำให้มาด้วยดีโดยวิธีที่พรหมจรรย์นี้จะพึงตั้งได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”(พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 194:130-131)

กระบวนการสอนของพุทธองค์ให้พันทุกข์ สรุปลแล้วมีอยู่ 2 ระดับคือ (1) ระดับอนุพุพิภคาหรืออนุโลมสังจกตา คือสอนจากง่ายไปหายาก ตามลำดับ โดยคำถึงถึงผู้ฟัง หรือผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง เพื่อที่จะย้อนจิตก่อนด้วยทานกถา ศีลกถา สัคคกถา กามาทีนวกถา เนกขัมมกถา แต่ยังอยู่ในระดับโลกียะ (2) ระดับสังจกตา สอนด้วยอริยสัง 4 คือ (1) ทุกขอริยสัง ความจริงที่พระอริยะเจ้ารู้ว่าเป็นทุกข์ คือ ชันธ 5 สรรพสัตว์ที่เนื่องด้วยชันธ 5 อยู่ในภพภูมิไหนก็ตามล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ทั้งสิ้น (2) สมุทยอริยสัง ความจริงที่พระอริยะเจ้ารู้ว่ามีต้นเหตุแห่งทุกข์ (3) ทุกขนิโรธอริยสัง ความจริงที่พระอริยะเจ้าเข้าไปรู้ภาวะแห่งการดับทุกข์มีจริงเรียกว่า นิโรธหรือนิพพาน (4) ทุกขนิโรธมรรคอริยสัง ความจริงที่พระอริยะเจ้ารู้ว่ามีทางดับทุกข์มีอยู่ด้วยอริยมรรคองค์ 8 ที่เกิดขึ้นพร้อมกันอย่างยิ่ง เป็นกระบวนการสอนรูปแบบแห่งโลกุตตระ กระบวนการสอนทั้ง 2 ประการจึงมีเป้าหมายเดียว คือ การสิ้นชาติ ดังพระบาลีว่า ชีณา ชาติ (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 4 ข้อ 23: 19) ชาติคือการเกิดได้สิ้นแล้ว ได้เข้าไปสู่อมตมหานิพพาน กระบวนการสอนของพระพุทธเจ้าทั้ง 2 ประการนี้เป็นเอกลักษณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงชื่อว่าศาสนาเอกของโลก (พระครูปลัดณัฐพล จนนทีโก, 2561: 148)

การใช้พุทธวิธีการเรียนรู้การสอนคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (construction) เป็นการสร้างความรู้ ความคิด คุณค่า ดังกรณีของพระพุทธเจ้าทรงตระหนักในปัญหาคือทุกข์ของมนุษย์ที่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงทรงเกิดแรงบันดาลใจอยากช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ทรงผนวชแล้วศึกษาภูมิปัญญา

ดั้งเดิม เท่าที่มีว่าจะแก้ปัญหาทุกข์ของมนุษย์ได้หรือไม่ เมื่อทรงพบว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมนั้นแก้ปัญหาไม่ได้ จึงทรงคิดหาทางพ้นทุกข์จนตรัสรู้ได้

สำหรับนักรักศึกษาศาสนาใหม่ที่ศึกษาด้านนี้ได้นำเสนอแนวคิดด้านการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในลำดับแรก ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ การสอนให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (learn how to learn) และรู้วิธีคิด (learn to think) เนื่องจากระบบการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันเน้นรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 22 แนวทางการจัดการศึกษากำหนดไว้ว่า “ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ” และในมาตรา 24 ในข้อที่ 2 ที่กำหนดให้ “ ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ เฉยสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ” บทบาทการสอนของครูจึงควรเปิดโอกาส และกระตุ้นให้นักเรียนคิด และจัดการความรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ประกอบกับโลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าทั่วทุกมุมโลก นักเรียนในยุคนี้มีเทคโนโลยีอยู่ในมือและยังสามารถเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ทุกเวลา หากมีข้อสงสัยในเรื่องอะไรก็สามารถค้นหาข้อมูลได้ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีก็สามารถได้ข้อมูลที่อยากรู้ แม้แต่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็มีพระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ มีเว็บไซต์ทางศาสนาอธิบายคำสอนเผยแผ่ทางอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก หากจะอยากฟังพระสงฆ์แสดงธรรมก็เพียงแต่เข้าไปยังยูทูปก็สามารถเลือกฟังและชมภาพได้ตามที่สนใจ หากเป็นเช่นนี้การรับรู้และเลือกรับของนักเรียนเป็นเรื่องให้ที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง หากนักเรียนมีเครื่องมือที่ดี การเรียนรู้ด้วยตนเองจะมีผลอย่างมาก ในการนำมาใช้พัฒนาตนเอง เพราะจากที่กล่าวมาข้อมูลในสื่อ สังคมออนไลน์นั้นมีมากมายการจะได้มาซึ่งเรื่องจริงที่ถูกต้องและนำมาประมวลผลใช้ในชีวิตได้นั้นเป็นเรื่องสำคัญ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถองค์ความรู้ด้วยตนเองมีคุณลักษณะ เก่ง ดี มีสุข ตามของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งแนวทางการปฏิบัติ และมุ่งศึกษาพุทธวิธีการสอนที่สามารถทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเองเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการทำความเข้าใจให้แจ้งเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต อย่างยั่งยืนในแนวทางขององค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้า ยังทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเองและสังคม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพหน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง
- 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการในรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง
- 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน พระพุทธศาสนา หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดาราวิทยาลัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Design) เพื่อให้การศึกษา การจัดการเรียนรู้อาสาสมัครศึกษาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยเรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ได้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า โดยลำดับขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา นักเรียนที่ศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 35 คน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
  - 2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 แผน ใช้เวลาสอนทั้งหมด 20 ชั่วโมง
  - 2.2 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ เป็นข้อสอบแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัว เลือก จำนวน 20 ข้อ
  - 2.3 แบบวัดความพึงพอใจเป็นแบบสอบถามที่มีระดับความคิดเห็น 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ
3. การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
  - 3.1 ศึกษาวิธีการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์เนื้อหา จุดประสงค์ การเรียนรู้ นำข้อมูลมาสร้างแบบทดสอบ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้เนื้อหา ตัวชี้วัด และจุดประสงค์การเรียนรู้ ได้แบบทดสอบแบบปรนัย ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ
  - 3.2 ศึกษาการสร้างเครื่องมือวัดผลและประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ของแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อเป็นแบบทดสอบท้ายบท นำผลการตรวจสอบมาขอผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน มาหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์

3.3 ทดสอบ (Try out) นำแบบทดสอบไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาค เรียนที่ 1 ห้องเรียนที่เรียนรายวิชาเดียวกัน จำนวน 40 คน แล้วนำผลที่ได้มาหาความเชื่อมั่นของข้อสอบ เป็นการวิเคราะห์ข้อสอบรายข้อ ตามตาราง CHUNG THE FAN สูตร KR-20 คูเดอร์ ริชาร์ดสัน แล้วพิจารณาค่าความยากง่าย (p) เป็นรายข้อโดยค่า $0.2 < p < 0.8$ และค่าอำนาจจำแนก(r) รายข้อมากกว่า 0.2 และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งชุด

3.4 นำแบบทดสอบที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว มาคัดเลือกโดยพิจารณาจากค่า p (ค่าความยากง่าย)และค่า r (ค่าอำนาจจำแนก) แล้วคัดเลือกข้อสอบที่ดีไปใช้จำนวน 20 ข้อ

3.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง และเครื่องมือการวัดผล ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง ตามโครงสร้างเนื้อหา จากนั้นนำแผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง และเครื่องมือการวัดผล ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลองซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดาราวิทยาลัย ในระดับชั้นเดียวกัน จำนวน 40 คน

3.6 สร้างแบบวัดความคิดเห็นของนักเรียน โดยศึกษาวิธีการสร้างแบบวัดความคิดเห็นและเขียนข้อคำถามโดยกำหนดประเด็นคำถามตามลักษณะหน่วยการเรียนรู้ ดี มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ และเป็นข้อคำถามปลายเปิดจำนวน 2 ข้อ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ก่อนเรียน ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง จำนวน 20 ข้อ

2) จัดการเรียนการสอนหน่วยการเรียนรู้เรื่อง พุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเองให้กับนักเรียน จำนวน 10 แผนการจัดการเรียนรู้ ใช้เวลาเรียน แผนการเรียนรู้ละ 2 ชั่วโมง

3) สอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียน(Post-test) หลังจากนักเรียนเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้จบแล้ว โดยให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนแบบปรนัย 5 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

4) ประเมินความคิดเห็นหลังเรียน หลังจากทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียน(Post-test) แล้วให้นักเรียนทำแบบประเมินความคิดเห็นหลังเรียน จำนวน 20 ข้อ

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

1) วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง พุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้สูตร (E1/E2)

2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยหาค่าสถิติ t-test

3) วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเรื่อง พุทธวิธีสอน คิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

6. ขั้นตอนการศึกษาวิจัย

1) แนวคิดในการสร้างและหาประสิทธิภาพหน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

2) หลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการเรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการในรายวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง พุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ผู้วิจัยใช้หลักโยนิโสมนสิกา

3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดาราวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ใช้แบบทดสอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แล้วนำมาหารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณได้

ผลการวิจัย

1. ผลการหาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดาราวิทยาลัย พบว่า ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเองโดยพุทธวิธีบูรณาการ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ 80/80 โดยมีประสิทธิภาพ 92.47 / 90.36 แสดงว่า หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเองโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการของนักเรียนกลุ่มทดลอง เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพของหน่วย

การเรียนรู้ในลักษณะสูงกว่าเกณฑ์

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดาราวิทยาลัย ที่เรียนหน่วยการเรียนรู้ เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเองมีประสิทธิภาพในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองเป็นไปตามเกณฑ์ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.00

3. การศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดาราวิทยาลัย พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นที่ดีต่อหน่วยการเรียนรู้ เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{X} = 4.55$)

แสดงว่า นักเรียนมีความคิดเห็นที่มีต่อพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องการใช้เหตุการณ์ข่าว ที่พบในดำรงชีวิตประกอบการเรียนรู้ ทำให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตและสังคมได้

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัยแล้วพบว่ามีข้อที่ควรนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้แบบเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นนักคิดทางทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ พบว่านักเรียนมีผลการเรียนรู้หลังจากการจัดการเรียนรู้แบบเรียนรู้ด้วยตนเอง สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนแบบเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่โดดเด่นที่สุดคือ เพียเจต์ และวิก์ทอส์กีซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีด้านจิตวิทยาเริ่มต้นจากเพียเจต์ ได้เสนอแนะว่าการเรียนรู้ของเด็กเป็นกระบวนการส่วนบุคคลมีความเป็นอัตนัย และ วิก์ทอส์กี ได้ขยายขอบเขตการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลว่าเกิดจากการสื่อสารทางภาษากับบุคคลอื่น (สุจินต์ วิทวธีรานนท์, 2544: 44) ที่สำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) เพียเจต์อธิบายว่า พัฒนาการทางเขาวัวปัญญาของบุคคลมีการปรับตัวผ่านทางกระบวนการซึมซับหรือดูดซึม (Assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) พัฒนาการเกิดขึ้นเมื่อบุคคลรับและซึมซับ

ข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่เข้าไปสัมพันธ์กับความรู้หรือโครงสร้างทางปัญญาเดิมที่มีอยู่เดิม หากไม่สามารถสัมพันธ์กันได้ จะเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น บุคคลจะพยายามปรับสภาพให้อยู่ในภาวะสมดุล โดยใช้กระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา เพียเจต์เชื่อว่า (อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2552: 91)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวเป็นการสนับสนุนว่า การจัดการเรียนการสอนคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณโดยใช้การคิดแบบโยนิโสมนสิการมีผลดี คือ การทำให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้ใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ในการนำเสนอผลงานซึ่งเป็นการช่วยลดความกดดัน ของนักเรียนที่ไม่ต้องจดจำเนื้อหาทุกตัวอักษรได้ใช้องค์ความรู้จากความคิดของตนเองตามแนวทางการวิเคราะห์ของหลักโยนิโสมนสิการมาใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้จัดทำเป็นผลงาน

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง พบว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียน คิดเป็นร้อยละ 80 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนหลังเรียนร้อยละ 80 เกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณร้อยละ 80 ขึ้นไป ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้วิจัยได้ทำ การให้ผู้เรียนได้ฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้การคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณตามแนวทางของรูปแบบการคิดแบบโยนิโสมนสิการที่จะสามารถช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้แนวทางการคิด การสรุปองค์ความรู้โดยการใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีแนวทางขั้นตอน การฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ ในการนำเสนอผลงานหรือตอบคำถามนี้จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาเรื่องราวที่สอนได้รวดเร็วกว่าการจดจำเรื่องราวทุกตัวอักษรและผลจากการสังเกตการทำกิจกรรมของนักเรียนกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบโยนิโสมนสิการนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดีมีการตอบคำถามแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์องค์ความรู้ได้อย่างหลากหลายจนทำให้ผู้เรียนส่วนมากสามารถทำแบบทดสอบทักษะการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณผ่านเกณฑ์ที่กำหนด จากการวิจัยพบว่า มีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ 35 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ นักเรียนร้อยละ 80 มีทักษะการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณวิเคราะห์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 และนักเรียนมีคะแนนทักษะการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณคิดเป็นร้อยละ 82.32 ดังนั้นรูปแบบการสอนแบบโยนิโสมนสิการจึงเป็นรูปแบบการสอนหนึ่งที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็น ผู้ที่มีความพร้อมในการเรียนรู้ที่จะใช้ความคิดความสามารถของตนเองที่มีอยู่การคิดแบบโยนิโสมนสิการส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสามารถในการตัดสินใจมีความฉลาดทางอารมณ์ ดังนั้นความสามารถในการคิดวิเคราะห์จะสามารถพัฒนาได้จากกระบวนการคิดสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2540:1) กล่าวว่าการบูรณาการต้องเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียวระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และ

สังคม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาคนในสังคมให้เข้าถึงประโยชน์สุขได้มากที่สุดจากสมัยพุทธกาลจนถึงสมัยปัจจุบัน

3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มทดลองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน พระพุทธศาสนา หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนดาราวิทยาลัย พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับคะแนน เฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ รองลงได้แก่ ด้าน บรรยากาศในการเรียนรู้และด้าน ประโยชน์ที่ได้รับ ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนว โยนิโสมนสิการ นักเรียนมีความคิดเห็นว่าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ เปิดโอกาสให้ นักเรียนได้คิดและแสดงความคิดเห็น นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน ๆ ได้คิดหาคำตอบด้วยตัวเอง

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้รูปแบบการสอนแบบเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณของนักเรียนได้นั้น อาจเป็นเพราะว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม ด้วยตนเอง ได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน กิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย นักเรียนได้เล่นเกม ดูวิดีโอทัศน์โฆษณาที่น่าสนใจ กรณีศึกษาที่เป็นที่สนใจของนักเรียน ทำให้มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ นักเรียน ได้รู้จักคิดและเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิทย์ มูลคำ (สุวิทย์ มูลคำ, 2547: 54) ที่ได้กล่าวว่าการ จัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจให้ ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้และได้ฝึกฝนวิธีการการโดยแยกกาย ผู้สอนนำเสนอสิ่งเร้าและ แรงจูงใจ เพื่อเป็นการเสริมแรงกระตุ้นเร้าให้เกิดความมานะพากเพียร ฝึกหัดอบรมตน ใช้สื่อการสอนและกิจกรรมที่น่าสนใจ สอดคล้องกับแนวคิดของทิตานา เขมมณี (2556: 278) ที่กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการเป็นการฝึกฝนวิถีคิดโดยแยกกายนาไปสู่การ ปฏิบัติจนประจักษ์จริง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด และแสดงออกอย่างถูกวิธี การจัดกิจกรรม การเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการนั้นจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ โดยมี อุปกรณ์ และวิธีการต่างๆ เพื่อเร้าความสนใจ เช่น การจัดป้ายนิเทศ รูปภาพ เพลง วิดีทัศน์ เป็นต้น จัดกิจกรรมขั้นนำ ที่น่าสนใจ น่าสนใจ นักเรียนมีความสุขในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน มีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และนักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ครูมีความเป็น กัลยาณมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส จัดบรรยากาศห้องเรียนให้น่าเรียน สะอาด ครูมี

ความเป็นกันเองกับ นักเรียน สอคล้องกับ สุวิทย์ มูลคำ (สุวิทย์ มูลคำ, 2547: 53) ที่กล่าวว่า จัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการเป็น กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ จัดสภาพบรรยากาศในชั้น เรียนให้มีความแปลกใหม่ไม่จำเจ สร้างบรรยากาศ สร้างความสนใจ เป็นบรรยากาศที่ชวนให้ สบายใจ ครูมีความเป็นกัลยาณมิตร นอกจากนี้พระ เทพเวที (พระเทพเวที, 2537: 25) ได้กล่าวว่า โยนิโสมนสิการเป็นการใช้ความคิด อย่างถูก วิธี เป็นองค์ธรรมสำคัญยิ่งในกระบวนการศึกษา หรือในการพัฒนาตน เป็นขั้นที่ใช้ ความคิด ของตนเองเป็นอิสระ เป็นการฝึกใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จัก คิด วิเคราะห์ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ เพ็ญพิชชา มั่นคง (เพ็ญพิชชา มั่นคง, 2554: 106) ศึกษา การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณและผลการเรียนรู้เรื่อง พลเมืองดีของ สังคม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ พบ ว่าความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนว โยนิโส มนสิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ จึง เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกคิดด้วยตนเอง คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ มี บรรยากาศที่เป็นกันเองและเป็นกัลยาณมิตร

องค์ความรู้จากงานวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไป ใช้จัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติที่ดีต่อนักเรียน จำนวน 10 วิธีสอน ดังนี้

เรื่อง	วัตถุประสงค์การเรียนรู้	วิธีสอน
1. เรื่องวิธีคิดแบบอริยสัจ	(แบบแก้ปัญหา)	ใช้วิธีสอนแบบบรรยายและกรณี ตัวอย่าง
2. เรื่องวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุ ปัจจัย	(แบบอิตัปปัจจยตาหรือแบบ ปัจจัยยการ)	ใช้วิธีสอนแบบสนทนาและใช้นิทาน ประกอบ
3. เรื่องวิธีคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ	คิดสังเคราะห์	ใช้วิธีสอนแบบถามตอบและการ เล่าเรื่อง

4. เรื่องวิธีคิดแบบคุณโทษทางออก	(แบบอิสสาทะ อาทีนวะ และนิสสรณะ)	ใช้วิธี สอนแบบธรรมสาส์จฉาและการเล่าข่าวเหตุการณ์
5. เรื่องวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์	(แบบรูปเทาทันธรรมดา)	ใช้วิธีสอนแบบสนทนาและกรณีศึกษา
6. เรื่องวิธีคิดแบบคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม	คิดเปรียบเทียบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม	ใช้วิธีสอนธรรมสาส์จฉาและการเล่าเรื่อง
7. เรื่องวิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์	คิดแบบหลักการและความมุ่งหมาย	ใช้วิธีสอนแบบ แก้ปัญหาและกรณีศึกษา
8. เรื่องวิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม	คิดแบบกุศलगานา	ใช้วิธีสอนแบบกรณีศึกษาและกระบวนการกลุ่ม
9. เรื่องวิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน	คิดแบบปัจจุบัน	ใช้วิธีสอนแบบกรณีตัวอย่างและกระบวนการกลุ่ม
10. เรื่องวิธีคิดแบบวิภิชชวาท	คิดจำแนกแยกแยะ	ใช้วิธีสอนแบบกรณีศึกษาและกระบวนการกลุ่ม

สรุป

จากการศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ผู้วิจัยเห็นว่า มีลักษณะวิธีสอนพระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ อยู่ 3 ประการ ดังนี้

1. การศึกษาหน่วยการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ของการสอนโดยพุทธวิธีบูรณาการ หน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง ทำให้ได้ทราบว่าวิธีสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลว่ามีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นพุทธวิธีสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้สอน ซึ่งมีหลักการและทฤษฎี โดยใช้เรื่องหรือ เหตุการณ์ของพระองค์ เป็นทางผ่านของ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ทรงแนะนำวิธีการสอนที่หลากหลายและเหมาะสมกับจริตของคนแต่ละคนที่จะเปิดใจให้เรียนรู้และนำไปพิสูจน์แล้วหากใช้คิดตามนี้จะได้คำตอบหรือทางออกเสมอ

2. พระพุทธศาสนาสามารถบูรณาการพุทธวิธีการสอน เมื่อนำมาบูรณาการกับศาสตร์การสอนสมัยใหม่ที่มีแนวคิดวิธีสอนแบบตะวันตกแบบ (Constructivism) เพียงเจต้อธิบายว่า พัฒนาการทางเขาว์ปัญญาของบุคคลมีการปรับตัวผ่านทางกระบวนการซึมซาบ

หรือดูดซึม (Assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) พัฒนาการเกิดขึ้นเมื่อบุคคลรับและซึมซับข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่เข้าไปสัมพันธ์กับความรู้อหรือโครงสร้างทางปัญญาเดิมที่มีอยู่เดิม หากไม่สามารถสัมพันธ์กันได้ จะเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น บุคคลจะพยายามปรับสภาวะให้อยู่ในภาวะสมดุล โดยใช้กระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา เพียเจต์เชื่อว่า (อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2552: 91) การบูรณาการเป็นหน่วยการเรียนรู้เรื่องพุทธวิธีสอนคิดเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยตนเอง หลักสูตร เนื้อหา วิธีสอน กิจกรรม สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เข้าเป็นหน่วยเดียวกันจนเกิดเป็นองค์รวม ดังที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้อธิบายว่า ถ้าศรัทธาในพระพุทธศาสนากับปัญญาในทางวิทยาศาสตร์เป็นไปในทางเดียวกันคือส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ องค์รวมนี้แหละคือบูรณาการและเนื่องจากวิทยาศาสตร์ครอบคลุมไปถึงศาสตร์สมัยใหม่ ที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์สร้างระบบความรู้ขึ้นมาเช่นครุศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ สังคมศาสตร์ เราจึงสามารถบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์การสอนสมัยใหม่ ตามแนวคิดของนักการศึกษาตะวันตกได้อย่างกลมกลืนกับพุทธวิธีสอนในพระพุทธศาสนา

3. ได้รูปแบบการสอนแบบบูรณาการพระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งได้ออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบ โดยใช้เทคนิค Constructivism กับพุทธวิธีสอนของพระพุทธเจ้า ให้สามารถพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา คือ สามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และพัฒนาทางด้านศักยภาพในการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคนได้ ทำให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข และเน้นการศึกษาวิเคราะห์กรณีศึกษาให้มาก อย่างที่พุทธองค์มักจะนำชาดกมาเป็นแนวทางให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย และเรื่องที่น่ามาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่คุณฟังพบเจอในชีวิตของตน จึงสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตจริงได้และบรรลุเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมาก อีกทั้งมีความทันสมัยที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

บรรณานุกรม

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). **พุทธวิธีการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด.
- ทิตินา แชมมณี. (2547). **รูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญพิชชา มั่นคง. (2554). **การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและผล การเรียนรู้ เรื่องพลเมืองดีของสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการ จัดการเรียนรู้อตามแนวโยนิโสมนสิการ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย ศิลปากร.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2552). **21 วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ภาพพิมพ์.
- พระครูปลัดณัฐพล จนทีโก. (2561). **กระบวนการสอนของพระพุทธเจ้า**. *วารสารพุทธศาสตร์ ศึกษา*. (9)1, 149.